

ПОРТРЕТ КЊИЖЕВНИЦЕ ГОПИ ГАУБЕ

ТЕБИ,

*који си ме дочекао на аеродрому
Санта Круз и ублажио страх од непознатог.*

*"О вечити универзални душе
Пробуди нашу свест и наша срца
Одведи нас од мрака до светлости
Од лажи до истине
Од страха до храбрости
Од мржње до љубави.
Аум, аум, аум.
Сханти, сханти, сханти,"¹*

/ Брихадарањака упанишада, 1.3.23./

БОМБАЈ, бескрајно пространство Арапског мора, жарко сунце и хировите мон-сунске кише, оквир романа Луиса Бромфилда и многих других о чијем распева-ном шаренилу је још 1896. Марк Твен рекао: "Боја која опчињава, боја која очарава, комешање, збрка, покрет и разноврсност ношњи." Управо је такав Бомбај у мају када света *gold mohur*² чији јарко наранџаст и тонови редовно скрећу задивљени поглед пролазника јер, уколико је лепота необичнија утолико је и њена привлачност већа. Раскошне пламене боје голд мохура подсећају на дугин спектар, тај вечити симбол новог живота који, транспонован у садашњи тренутак, наговештава да се Индија поново рађа из мука и традиције прошлости.

Велико историјско богатство земље, као и нагли процват модерне Индије, наводе странца-посетиоца на готово грозничаво тражење. Тако туристи, у потрази за егзотиком Истока, журно обилазе бројне споменике где у ритуалима и обожавању идола још делимично живи прошлост. Научници и историчари уметности, привучени културним наслеђем те древне цивилизације, изучавају њена достигнућа и вредности, док се философи, често отуђени од света, предано баве медитацијом и самопроверавањем, указујући на потребе човековог духовног бића, да у тишини ћутања, понирањем у суштину безличног, нађу одговор на неке своје интимне дилеме.

Верујем да сви ми у сусрету са Индијом доживимо шок, у смислу

1. Молитва коју индијски јоги изговарају гласно ујутро да би отклонили зле мисли током дана. Аум је мантрам, тојест магијска реч-звук; симбол тоталитета материјалног, спиритуалног и непознатог. Сханти на санскриту значи мир.
2. Дрво чији цвет у време цветања прераста из зелене у црвену боју.

европског сензибилитета и да зато, у процесу упознавања пролазимо кроз сумњу, откривање и зрење. Визија Индије дозрева можда споро, као и плод велике љубави која нема свој антиклимакс већ стално израста у нови квалитет да би, коначно, урасла у бескрај. Стога су ретки изабрани који, у поимању једне толико различите културе, дођу до степена потпуне духовне идентификације. Њих је, изгледа, *карма* довела овамо, као и нашег књижевника Чедомира Миндеровића, да ту, међу пријатељима — у љубави и осмеху Индије — испије свој последњи коктел³ и нађе вечни покој. Управо у том сусрету живота и смрти, када се човек пита куда одлази толики људски бол и напор, инстинктивно се враћамо Будиним виђењу света, и чувеном геслу његовог учења "превазиђите извор патње". "Смрт је", према речима професора Чедомила Вељачића,⁴ "не само једино што је сигурно, него и једино добро којему човек може да се нада у оваквом животу /вечитих ратова, револуција и немира/, и онда кад се осећа најздравији и најактивнији". Сазнање да је живот само дуга припрема за смрт у којој, по теорији *мукти* /*mukt-hona*/, влада блажено стање слободе од терета свакодневице, радо је цитирана философска мисао на Истоку. Јер, иза свега што се дешава у свету борбе за власт и супериорност, лежи оно са чиме не желимо да се суочимо: реалност — чињеница да је живот ипак трагичан.

У таквом судбинском тренутку убијен је Махатма Ганди, понос индијске нације, за кога је невршење насиља био највиши закон. Те ноћи пуне туге блела је Гопи Гауба, заједно са Гандијевим најмлађим сином Девдасом, над мртвачким одром Гандицима.⁵ Оплакујући смрт великог Махатме,⁶ она се, брижна, питала: "Да ли ће трпљење индијског народа икада бити ублажено?" Због тога су, углавном, две дубоко људске теме заокупиле све мисли књижевнице: пре свега, борба за слободу, а друго, биолошка потреба да се преживи и опстане упркос свим недаћама. Избеглица из Хајдерабада⁷ у Синду, Гопи памти кобне последице колонијалне власти — разарање јединства Индије и поделу земље 1947. године. Тада су Источни Бенгал и Западни Пенџаб, као и цео Синд дати Пакистану. Пре вештачког стварања границе, Муслимани и Хинду Синди су вековима живели у добрим односима који би се наставили у држави Пакистан да нису, услед политичког притиска, изазване националне и верске размирице. На почетку су Синди, по природи мирољубиви и толерантни, одлучили да не напуштају стари завичај. Временом, они су ипак били принуђени да се повлаче из родног краја. "Мој отац је", каже Гопи Гауба, "Муки Мангарам, пети потомак племенских поглавица у Хајдерабаду, остао међу последњима да би пружио моралну подршку своје пле-

-
3. Види: истоимени роман. Чедомир Миндеровић, *Последњи коктел*, Београд, Народна књига, 1961.
 4. Др Чедомир Вељачић, бивши доцент Универзитета у Загребу /за философију азијских народа/ и аутор дела *Философија источних народа* у два тома. Сада борави на Џејлону као будистички монах-бикху Нјанјадивако — "онај који живи саобразно сазнању истине". Цитат из писма од 20. новембра 1971. године.
 5. Ји-ци је наставак у хинду језика који се из поштовања додаје уз лична имена.
 6. Махатма је сложеница санскритског порекла. Састоји се из две речи "маха" — велик/а/ и "атма" — душа.
 7. Хајдерабад су још 1843. освојили Енглези. Покрајина Синд се на географској мапи налази са леве стране изнад Бомбаја испод велике пустиње Ран Куч. Њен главни град је интернационална лука Карачи.

мену и заштитио интересе њихових породица. Он ми је причао о свирепим догађајима, како је, обилазећи градске зидине, навраћао у многе куће где је затицао постављене столове и недокончане оброке, а домаћина није било. Смрт је свуда вребала. Насиље и масовни покољи постају део свакидашњице.“

Синд је био донекле поштеђен овог крвопролића, због тога што већина Хинду-Синда није пружала организован отпор, иако је била доведена у питање сигурност недужних појединаца. Када је велика евакуација почела, Синди су покушали да избегну самоуништавање. Уколико је до њега понегде и дошло, био је то израз неконтролисаног излива мржње фанатика. Прво је народ мирно, без икакве буке, почео да се повлачи из села. Градско становништво је одлазило нешто спорије. Тако је Карачи евакуисан тек на крају. Сагледавши безизлазност ситуације, Синди су, ојађени, напустили своја огњишта и одлазили у непознате крајеве, остављајући куће, радње, школе, фабрике, школе; укратко све што су својим упорним радом створили. Муслимани су, не ретко, долазили да испрате своје суседе Хинду-Синде. Када се у Индији помињу Синди, онда се при том обично мисли на избеглице из Пакистана. Пријатељи и рођаци су несобично примали придошлице у своје домове. Свака је покрајина имала понеки логор за избеглице. Било је лакше за имућне; они су одмах купили земљу, куће и станове и тако почели нови живот са својом карактеристичном ведрином и неуништивом вољом да опстану. У разним деловима Индије настанило се око милион и двестотине хиљада избеглица, осамсто хиљада Хинду-Синда и четиристо хиљада других националности као што су: Махараштрани, Парси, Гудерати, Панаби и јужни Индијци.

Трагични исход братоубилачког рата (који у неким својим видовима подсећа на историју југословенских народа четрдесетих година), верно је приказао Кушвант Синг у свом роману *Воз за Пакистан* (1956.). У једном од низа наших разговора, Кушвант се, као у магновању, присећа тренутка када је зауставио осветничку руку свог рођеног брата, у којој је, као муња, блеснула оштрица ножа уперена у груди сународника Индијца, само зато што је Муслиман. ”Бројне жртве рата“, истиче Кушвант Синг, ”остаће рак-рана нашег памћења и мора савести човечанства. Кривица братоубилачких ратова у Индији, Европи и другде, баца мрачну сенку на историју XX века“.

Заједно са избеглицима из Синда и књижевница Гопи Гауба је дошла у Бомбај. Али ни после толиких година принудног одсуства, она, изгледа, не може да заборави свој родни град. Пуна носталгије, Гопи еволуира сећања на школске дане, гимназију, факултет, знаменитости и обичаје. ”Ја већ одавно (хоћу) да пишем о Синду“, напомиње она. ”Започела сам роман чији је главни јунак управо живописна позадина Хајдерабада; на жалост, стала сам негде на половини књиге. Осећам неодољиву потребу да поново видим Синд. Интересују ме новине које су, за последњих двадесетак година, измениле изглед града и начин живота његових становника. ”Ношена унуташњом музиком, Гопи снагом имагинације уобличава бујницу својих патриотских осећања. ”Знате“, додаје она, ”Синди често постављају питања сами себи, као и другима. То је неопходно ради провере етичких вредности и доношења објективних судова. ”За писца је, изнад свега, важно да сачува свој унутрашњи мир и јасност погледа на свет, упркос хаосу и деструктивном утицају механичке цивилизације“. Једна од највећих жеља Гопи Гаубе је сте да у свом истраживању оде још даље и да реконструише историју старих градова тате (Tatte), Кудабата (Khudabada), чак и Алора. То је знатно тежи задатак него што би се у први мах помислило, јер Муслимани и Хинду-Синди нису у могућности да посећују своје рођаке и пријатеље у Индији или обрнуто. Зато велики број породица и данас живи одвојено, махом ради имовинских односа, па не изненађује што се у обе земље редовно указује на потребу отварања граница и успостављања комуникација. ”Не знам каква ће бити будућност Синда у Паки-

стану“, вели Гопи сасвим тихо, као да наглас размишља. ”Претпостављам да су у материјалном погледу успели. Они се најчешће жене девојкама из Индије због освежења крви и њихов се број непрестано повећава. Опште је мишљење да се наше жене, осим пријатне спољашности и доброг здравља, одликују још веселом природом и другарством толико неопходним у браку. Тачност овог предања се види и из статистичких података, јер се велики број девојака удео ван своје касте, поготово после 1947. година, када се Синди расељавају по целој Индији као и ван земље“.

Мада замишљена и сетног израза лица, Гопи Гауба увек радо говори о Синди-ма, и док набраја њихове врлине — интелигенцију, привлачну физичку појаву, друштвеност, издржљивост, прилагодљивост новим околностима и борбеност — она као да их будно прати својим критичким духом. Какви су, у ствари, Синди? Еластични, практични, реалисти, добри домаћини и родитељи, ако треба спремни да одбаце традицију и прихвате ново, што у Индији није ни мало лако. Упркос своме реализму, Синди су склони и мистичном суфизму,⁸ који је у Индију дошао преко Арапа, чији је представник био негде око XVI или XVII века чувени песник Шах Абдул Латиф. Отуда склоност Синда да посећују философе и мудраце. Они сатима седе покрај њихових ногу, слушају поуке и савете. Ако им ово не помогне да постану бољи и племенитији, онда их бар подстиче на озбиљно размишљање. Синди су самосвестан, вредан и поштен народ, који никада не моли за милостињу нити се предаје у суровој борби за опстанак. Стога они и у избеглиштву брзо успевају да поврате свој имовински статус и друштвени углед. До недавно се погрешно сматрало да су Синди Пакистанци. Међутим, доказано је њихово индијско порекло; чак се запажа позитиван утицај Синда у јавности. По природи и карактеру они су сложене личности и зато нису увек правилно схваћени. Пошто су одрасли у атмосфери различитих националних култура, Синди се без великог напора уклапају у разнолико мноштво свих континената.

Гопи Гауба жели да напише књигу о животном путу Синда од тренутка када су оставили свој дом па до данашњих дана. Она са сигурношћу тврди да би резултати тога истраживања дали значајан прилог историји Синда. Гопи стално прати делатност Синда у иностранству. Нарочито је занима чиме се њени сународници баве и шта су постигли за две или три деценије странтовања. Синди са британским пасошем се углавном опредељују за каријеру пословних људи и због тога много путују по свету. Има и примера да неки од њих прикривају одакле потичу. Они нису свесни да припадају народу који је растао и сазревао кроз страдање. Према томе, не схватају велику животну истину да патња доприноси способности сагледавања суштине човековог бића.

Гопи Гауба је рођени приповедач. Она чак и за време обичне конверзације измишља нову причу. Гопи не зна тачно када је почела да пише. Памти само да је њена прва приповетка, ”Мој миљеник“, била објављена у часопису за децу. ”Затим сам написала још једну причу под именом своје сестре. Тада ми је било четрнаест година“ — примећује Гопи Гауба ”и врло сам добро говорила енглески“. Муки Мангарам је своју ћерку љубимицу назвао Гопи — ”Сунчев сјај“. Можда због округлог лица и широког осмеха из којег као да зрачи неограничено поверење у људе. Та је љубав присутна у сваком њеном погледу и речи којом се обраћа непознатом детету, странцу, пријатељу, просјаку, бакалину или продавцу мангоа на бомбајским улицама.

Управо су такве и приповетке Гопи Гаубе: изворне, животне и дубоко везане за тло Индије. Стога се она скоро редовно опредељује за хумане и патриотске теме са наизменичним мотивима бола, радости, успона, пада, рађања и смрти. Њене приче указују на човеков напор да се супротстави елементарним непогодама у природи и вечно присутном злу, како у космосу тако и у друштвеним односима. Предмет за своје приповетке Гопи налази у свакодневном животу: дилеме

8. ”Суфије“ — мистична философска каста у Индији.

младих, немаштина, политички догађаји у Индији и свету, сукоб старог и новог. Овде бисмо могли да наведемо неке њене познате приче: "Мајко, ја сам је убио", "За тебе, странче", "Гаури", "Љубав и младожења", "Сушата", "Родило нам се дете", "Давидова звезда", "Авантура", "Луцкаста тетка Тили", "Рак је ружна реч", "Никад немој да кориш човека", "Нема љубави за хипика" и друге. У својој родољубивој прози, Гопи Гауба са неумањеним жаром велича борбу Индијца за ослобођење земље: мирни отпор појединца, чак биљног и животињског света. Ту се посебно истиче приповетка "Зелени папагаји у кавезу" која је добила награду лондонског В.В.С.-а. Она је, као и сва дела Гопи Гаубе, писана на енглеском, али је истовремено преведена на неколико регионалних језика: гуџерати, синди, канарез и марати. Гопи је често ангажована на скуповима и конгресима писача где, насупротив вишезначности митова и симбола Азије и њихових етичких вредности, недвосмислено долази до изражаја тежња индијских интелектуалаца да остваре културолошко и језичко јединство Индије. Гопи Гауба је члан и секретар П.Е.Н. клуба Индије. Она исто тако свесрдно учествује у раду хуманитарних организација које настоје да побољшају или олакшају тешке социјалне прилике: пренасељеност, сиромаштво, заразне болести и непписменост.

На питање зашто пише на енглеском, Гопи је одговорила да разуме наше чуђење. "У праву сте, зашто бих ја, Синди и индијски патриота, писала на енглеском језику? Васпитање је имало пресудан утицај, а ништа мање и друштвени кругови у којима сам се кретала. Тако је енглески, на изврстан начин, постао мој матерњи језик. Скоро је исти случај и са млађим генерацијама. Волела бих да добро говорим хинди, али ми за сада изгледа најкорисније да преводим са синдија и хиндија на енглески. "Када разговарамо о књижевним утицајима, Гопи Гауба на првом месту истиче психолошки роман. Од својих омиљених писаца она помиње Стајнбека, нека Хемингвејева дела, Сомерсета Мома као изврсног приповедача, Д.Х. Лоренса, Олдоса Хакслија, Саројана, чију нежну и јасну љубав цени, за разлику од његовог каснијег периода сувишне сентиманталности; Џорџа Орвела, Грахама Грина зато што уме луцидно да исприча фабулу, али не воли његове антихероје; Лоренса Дарела коме се искрено диви. Киплингу прилази са одређеном опрезношћу. Не би хтела да буде понесена његовом љубављу за Индију. Јер, питање је да ли је Киплинг уопште волео ону праву Индију, или само њен британски вид који је увек врећа осећања индијских патриота. Флобера, Мопасана и Конрада. Гопи Гауба је читала још у студентским данима, премда они нису извршили никакав директан утицај на њен књижевни рад. Интересантно је приметити да се, у поређењу са европском цивилизацијом, у индијској књижевности знатно мање огледа утицај француске културе. На крају, Гопи додаје да су стални предмет њене пажње и дела домаћих писаца са специфичном индијском тематиком, како на енглеском тако и на бројним регионалним језицима.

"Генерација моје деце (рођена крајем четрдесетих и почетком педесетих година) је без икаквог корена. Чини се да пружају отпор када им родитељи причају о старом завичају. Млади се не сећају" са болом у гласу констатује Гопи. "Они чак не говоре добро свој матерњи језик и када одрасту брзо га забораве." Синди има доста сличности са другим модерним индијским језицима: кучи, гуџерати и панџаби. "Док сам ја била дете" каже Гопи Гауба, у Синду се није говорио хинди, званични језик савремене Индије. Насупрот устаљеном мишљењу да је синди изведен од арапског, његови се почци налазе још у санскриту и палиу. Синди језик се иначе служи азбуком нагри. Идиом му је жив, а изражавање слободно и директно. У прози, као и у стиху, синди тежи новом мисаоном, осећајном и уметничком изразу. Мада нема одређену перспективу у будућности, модерни колоквијални синди се спонтано развија. Класични синди кафи⁹ је очувао стару лепоту и снагу, стога се и данас успешно примењује у новим песничким композиција-

9. Традиционално певање поезије које је међу првима користио Шах Абдул Латиф.

ма. Омиљени певач кафиа био је Канвар Рам (Kanwar Ram)¹⁰. Он је убијен тридесетих година овога века са намером да се изазову сукоби између Индијаца хинду и муслиманске вероисповести. Име Канвара Рама се у већини синди домова памти са љубављу и поштовањем.

Пре доласка Енглеза језик двора у целој Индији био је персијски, укључујући и Синд. Када је 1843. Источна индијска компанија у име енглеске краљевине освојила Синд, персијски језик је био замењен енглеским. Као последица историјских прилика синди је почео да заостаје у свом развоју, и временом се може десити да престане да буде живи језик, тојест, да се одржи само као писана реч некада славне прошлости. Стогодишњи утицај енглеског језика се снажно манифестује у скоро свим видовима уметности и културе. Настава у школама и на факултетима се одржава на енглеском језику. Оснивају се такозване "јавне школе" (public schools) по узору на енглески систем образовања, које су, у ствари строго ексклузивне приступачне само деци из најимућнијих породица. Енглески постаје обележје друштвеног статуса и званични језик земље: администрације, судова, као и основно средство комуникације међу људима са толико различитих језичких подручја. Развила се и читава једна књижевност превасходно прозна¹¹ на енглеском језику. Велики број познатих индијских романсијера и приповедача, да поменемо само нека имена: Мулк Раџ Ананд (Mulk Raj Anand), Раџа Рао (Raja Rao), Р.К. Нараян (R.K. Narayan), Натвар Синг (Nathwar Singh), Нирад Чаудри (Nirad Chaudhri), Вед Мета (Ved Mehta), Гопи Гауба и други, пишу своја дела на енглеском.

Гопи Гауба заузима значајно место у индијској књижевности на енглеском језику као писац кратке приповетке, есеја, путописа, фељтона, написа за децу и омладину. Осим тога запажени су њени мемоари и необично занимљива писма у којима се јасно огледа њен космополитски дух и отвореност према Европи и свету уопште. За та се писма са сигурношћу може рећи да су ретки драгуљи у поетској прози модерне индијске литературе. Тако ће Гопи Гауба своју присну везаност за индијско поднебље врло упечатљиво описати у једном писму од 20. јула 1968. године: "Тек се јуче небо наоблацило, мада још не пада киша онако како је прижељкујемо, већ само с времена на време лије у кратким навратима и тада узвикујемо: 'ах коначно'. Ти знаш колико се индијско срце радује монсуну. Киша је прави *дарсхам* — благослов, који оплођава и чини родном исушену земљу. Желела бих да имамо кишу као ви у Европи, благу и дуготрајну, уместо јаких пљускова у току свега неколико недеља, иако су монсунске кише стална опасност јер се брзо претворе у поплаве и уништавају наше жито и руднике соли. Упркос свему томе, киша је у Индији добро знамење које доноси обећање напретка и среће. Ја волим да се шетам по киши. Нема Индијаца кога би монсунске варијације могле да расту же или уплаше. У мом родном граду Хајдерабаду где је киша ретко падала сви становници би скоро полудели од среће када би се небо наоблацило, а школе, факултети и канцеларије су се затварали. Људи су у групама излазили на улицу, стајали, смејали се, јели манго и раздрагано узвикивали: 'Bhaji Maula Chandi ka gola'. (Пошаљи нам своје сребрне лопте, Боже!) У кући моје баке тада се картало, пило и веселило.

И онда када не дајеш гласа од себе буди као што смо ми, радуј се киши! Покушај да осетиш олакшање када надолazi монсун. Испуни своје срце љубављу и не допусти да те инсекти раздражују. Гледај дубоко у очи људима када разговараш са њима. Видећеш интелигенцију, оданост и нежност. Индија је пакао за оне

10. Овом приликом би требало истаћи да су у Индији фестивали поезије рало посећиване забаве. Оне се најчешће одржавају на отвореном простору и обично трају дубоко у ноћ.

11. Мада се и у поезији налази на значајна песничка остварења на енглеском, као што су стихови Дома Мореса и П. Лала.

koji suđe samo po spoľashnjem izgledu. U srcu naroda i njegovoj gostoľubivosti nađi heš istinu i lepotu. Ono što je suština, ne vidi se očima. Dobro se vidi samo srcem. Nađam se da heš uskoro upoznati Indiju. Trudiliš se da ti otkri- jem njene dveri, ali ja sam hiljadu miľa удаљена...“

Њено ме је пријатељство свуда пратило и подстицало да после неизбежног периода сумње заволим Индију зрелом љубављу која прихвата разлике и уме да прашта. Јер, лепота и љубав које примамо и упијамо у себе, постају жарништа или извори нових лепота, љубави и духовних откровења. Противуречности Индије наводе човека да се заустави и управи поглед у себе. Спознајући себе он доживљава и њену разноврсну лепоту, застрашујуће пространство и чудесну тишину. Искуство Индије трајно везује својом необавезном љубављу и зрачи духовном светлошћу великих индијских мислилаца, а живот се и састоји од ових неочекиваних љубави и нежности. Зато виђење Индије, као недосањан сан, надахњује наш напор да задржимо пролазне тренутке спокојства, лепоте и среће.